

HÂFÎ HAN

(خوافى خان)

Hâfî Hân Muhammed
Hâşim Nizâmülmülkî
(ö. 1135/1722'den sonra)

Müntehabü'l-lübâb adlı
eseriyle meşhur olan
tarihçi ve devlet adamı.

Horasan'ın Türbetihayderî kazasına bağlı Hâf'tan Hindistan'a göç eden bir aileye mensuptur. Bundan dolayı Bâbürlü Hükümdarı Nâsırüddin Muhammed Şah tarafından kendisine Hâfî Han unvanı verilmiştir. Kitabındaki bilgilerden yaklaşık 1074'te (1663-64) doğduğu anlaşılmaktadır. Babası Hâce Mîr, I. Şah Cihan'ın küçük oğlu Murad Bahş'ın yakın adamı idi. Hâce Mîr Murad Bahş'ın taht mücadelesine katılmış ve Sâmûgarh Savaşı'nda (Haziran 1658) yaralanmıştır. Hâfî Han çeşitli devlet görevlerinde çalıştı. Evrengzib (1658-1707) ve I. Bahadır Şah (1707-1712) devirlerinde Dekken ve Gucerât'ta memuriyette bulundu. Yarımadanın en önemli limanı ve ticaret merkezi Süret'te Bâbürlüler adına kararlar verdi. I. Bahadır Şah'ın saltanatının ilk zamanlarında Çampânîr valiliğine tayin edildi (Storey, I/1, s. 464). Bir ara Mustafaâbâd şehrinin emniyetine ve fevcdârlığına getirildi. Nâsırüddin Muhammed Şah ile (1719-1748) iyi münasebetler kurdu. Aynı zamanda *Me'âşirü'l-ümerâ*' müellifi Sâmâmüddevle Şah Nevâz Han'la da dostluğunu ilerletti. Haydarâbâd'da Nizâmülmülk Âsafcâh'ın hizmetine girip son günlerini burada geçirdiğinden Nizâmülmülkî nisbesiyle de anılır. Hâfî Han'ın nerede ve ne zaman öldüğü belli değildir. Ancak *Müntehabü'l-lübâb*'da anlatılan en son olay dikkate alınırsa 1136'da (1723-24) hayatta olduğu anlaşılır.

Hâfî Han'ın Hint-İslâm tarihine dair *Müntehabü'l-lübâb* adlı eseri üç ciltten ibarettir. I. ciltte Muhammed b. Kâsım es-Sekaffî'nin Hindistan'a ilk seferinden, Gazneliler, Gurlular, Delhi Türk sultanlıkları, Halaçiler, Tuğluklular, Seyyidler ve Lûdiler'den söz edilmektedir. Bu kısım umumi İslâm tarihlerinden derlenmiştir. II. cilt Bâbü, Hümâyün, Ekber Şah, Cihangir, Şah Cihan, Evrengzib, Bahadır Şah ve halefleri gibi hükümdarların tarihini ihtiva etmekte ve Nâsırüddin Muhammed'in beşinci saltanat yılında (1136/1723-24) sona ermektedir. Hâfî Han bu kısımda daha önce yazılan tarihler-

den faydalanmış, kendi dönemindeki hadiselerle ilgili olarak şahsî gözlemlerine de yer vermiştir. III. cilt Hindistan'daki mahallî hânedanlarla ilgilidir. Müellif eserini yazarken daha çok Firişte'nin *Târîh-i Firişte* ve Nûrülhak ed-Dihlevî'nin *Zikr-ü'l-mülûk (Târîh-i Hakîkî)* adlı eserlerinden istifade etmiş ve bu arada Dekken'e dair önemli bilgiler vermiştir. *Müntehabü'l-lübâb* kaynakları açısından güvenilir bir eserdir. Hâfî Han, kendi müşahedeleri dışında babası ve yakınlarının bilgilerine de başvurmuştur. Eserin en önemli kısmı Şah Cihan ve Evrengzib'in dönemlerine ait olan bölümdür. Üslûbu, muhtasar oluşu ve tarafsızlığı sebebiyle Şark-İslâm dünyasında beğenilen bir eser olan *Müntehabü'l-lübâb*, Abdülkâdir el-Bedâûnî'nin eseri hariç Hindistan'ın mahallî tarihleri arasında en dikkate değer kitaptır.

Müntehabü'l-lübâb'ın yazmaları hakkında Storey ayrıntılı bilgi vermiştir. Eserin II. cildi, *The Muntâkhâb al-Lübâb of Khâfi Khân* adıyla Mevlevî Kebîrüdî Ahmed ve Gulâm Kâdir tarafından (Calcutta 1860-1874), III. cildin Dekken'de hüküm süren hânedanlara ait kısmı *Muntâkhâb al-Lübâb by Khâfi Khân* adıyla Wolseley Haig tarafından Bibliotheca Indica serisinde (Calcutta 1909-1925) yayımlanmış, bazı bölümleri de İngilizce'ye çevrilmiştir (Elliot-Dowson, *The History of India*, VII, 211-533; Moinul Haq, "Khâfi Khan's History of 'Âlamgir", *JPHS*, XII [1964], s. 255-290; XIII [1965], s. 44-86, 168-199; XVII [1969], s. 41-64, 109-140, 251-290; XVIII [1970], s. 39-70, 140-155, 191-218, 258-300; XIX [1971], s. 113-144, 175-222).

W. Nassau Lees ("Materials for the History of India for the Six Hundred Years of Mohammadan Rule, Previous to the Foundation of the British Empire", *JRAS*, III [1868], s. 414-477) ve H. M. Elliot - J. Dowson (*The History of India*, VII, 207-210) *Müntehabü'l-lübâb*'ın 600 yıllık Hint-İslâm tarihi açısından önemi üzerinde durmuşlardır.

Hâfî Han, Hindistan'daki küçük müslüman sultanlıklar ve hânedanlarla ilgili bir eser daha yazmış, ancak bu eser tam olarak günümüze ulaşmamıştır. Kitabın çok küçük bir parçası Londra India Office Library'de bulunmaktadır (Ethé, s. 158). Beveridge, bunun fazla bir değer ifade etmediğini ve muhtemelen *Târîh-i Firişte*'nin özeti olduğunu söylemektedir (*EP* [İng.], IV, 914).

BİBLİYOGRAFYA :

Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, I, 232-236; Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, s. 158; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 460-470; H. M. Elliot - J. Dowson, *The History of India*, Delhi 1990, VII, 207-210; W. Nassau Lees, "Materials for the History of India for the Six Hundred Years of Mohammadan Rule Previous to the Foundation of the British Empire", *JRAS*, III (1868), s. 414-477; S. Moinul Haq, "Khâfi Khan's History of 'Âlamgir", *JPHS*, XVII (1969), s. 4-64; H. Beveridge, "Hâfî Han", *IA*, V/1, s. 80-81; a.m.f., "Khawâfi Khân", *EP* (İng.), IV, 914-915.

ENVER KONUKÇU

HAFÎ SÜLÜS

(bk. SÜLÜS).

HAFİD

(الحفید)

Mâlikî âlimleri
İbn Merzûk ile İbn Rüşd'un lakabı
(bk. İBN MERZÛK el-HAFİD;
İBN RÜŞD).

HAFİD EFENDİ

(ö. 1811)

Osmanlı kazaskeri ve âlimi.

Asıl adı Mehmed olup dedesi Reîsül-küttâb Mustafa Efendi'ye nisbetle "Hafid" ismiyle meşhur olmuştur. Şeyhülislâm Mustafa Âşir Efendi'nin oğludur. Düzenli bir medrese eğitimi gördü. Çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yaptıktan sonra 1799'da İstanbul kadısı oldu. 1807'de İstanbul'da Kabakçı Mustafa önderliğinde çıkan isyanı destekledi ve III. Selim'in tahttan indirilmesinde rol oynadı. Bu faaliyetinden dolayı yeni padişah IV. Mustafa tarafından Anadolu kazaskerliğine yükseltildi. Ancak kısa süre sonra Alemdar Mustafa Paşa IV. Mustafa'yı tahttan indirince görevinden alındı. İdamdan Kaptanıderyâ Râmiz Paşa'nın aracılığı ile kurtuldu ve memleketi Kastamonu'ya sürgün edildi. II. Mahmud zamanında affedilerek İstanbul'a döndü. 1810 yılında Rumeli kazaskerliğine getirildi. 21 Aralık 1811'de vefat etti. Babasının, Bahçekapı'daki evinin haziresinde inşa ettirdiği kütüphanenin bahçesinde bulunan mezarı yanına defnedildi. Kabri, bu kütüphanenin kaldırılmasından sonra Fındıkzâde'deki Pîrî Mehmed Paşa Tekkesi haziresine nakledilmiştir.

Eserleri. 1. *Sefînetü'l-vüzerâ*. Osmanlı Devleti'nde kaptan-ı deryalık görevinde